

EUROOPA KOHTU OTSUS

11. juuli 1996*

Riigiabi –
Liikmesriigi kohtute pädevus juhul, kui paralleelselt on pöördutud komisjoni poole –
Riigiabi mõiste –
EÜ asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimase lause rikkumise tagajärjed

Kohtuasjas C-39/94,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Tribunal de commerce de Paris' (Pariisi kaubanduskohus) esitatud taotlus, millega soovitakse saada nimetatud kohtus pooleliolevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Syndicat français de l'Express international (SFEI) jt

ja

La Poste jt

eelotsust EÜ asutamislepingu artiklite 92 ja 93 tõlgendamise kohta,

EUROOPA KOHUS

koosseisus: president G. C. Rodríguez Iglesias, kodade esimehed C. N. Kakouris, J.-P. Puissochet ja G. Hirsch, kohtunikud G. F. Mancini, C. Gulmann (ettekandja), J. L. Murray, P. Jann ja H. Ragnemalm,

kohtujurist: F. G. Jacobs,

kohtusekretär: vanemametnik D. Louterman-Hubeau,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Syndicat français de l'Express international jt, mida esindas advokaat Eric Morgan de Rivery, Pariis,

– TAT SA, mida esindasid advokaat Valérie Bouaziz Torron ja advokaat Dominique Berlin, Pariis,

– Prantsusmaa valitsus, mida esindasid välisministeeriumi õigusosakonna *chef de mission* Jean-Marc Belorgey ning sama osakonna talituse juhataja Catherine de Salins,

– Saksamaa valitsus, mida esindasid liitvabariigi majandusministeeriumi kõrgem ametnik Ernst Röder ja sama ministeeriumi nooremametnik Bernd Kloke,

---

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

– Hispaania valitsus, mida esindasid ühenduse õiguse ja asutustevahelise koordineerimise peadirektor Alberto José Navarro González ja Gloria Calvo Díaz, riiklik esindaja riiklikust õigustalitusest,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, mida esindasid õigustalituse ametnikud Michel Nolin ja Ben Smulders,

olles 24. oktoobri 1995. aasta kohtuistungil ära kuulanud suulised märkused, mille esitasid Syndicat français de l'Express international jt, esindajad: advokaat Eric Morgan de Rivery ja advokaat Jacques Derenne, Pariis; Société française de messagerie internationale, esindaja: advokaat Manuel Bosque, Seine-Saint-Denis; Prantsusmaa valitsus, esindaja: Catherine de Salins; Saksamaa valitsus, esindajad: Ernst Röder ja Bernd Kloke; Hispaania valitsus, esindaja: Gloria Calvo Díaz; ja komisjon, esindajad: Michel Nolin ja Ben Smulders,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 14. detsembri 1995. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1. Tribunal de commerce de Paris esitas 5. jaanuari 1994. aasta otsusega, mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse sama aasta 31. jaanuaril, EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel mitu eelotsuse küsimust asutamislepingu artiklite 92 ja 93 tõlgendamise kohta.

2. Need küsimused esitati kohtuasjas Syndicat français de l'Express international (edaspidi „SFEI”) ja viis sellesse kuuluvat ettevõtet – DHL International, Service Crie-LFAL, May Courier International, Federal Express ja Express Transports Communications – *versus* Société française de messagerie internationale (edaspidi „SFMI”), Chronopost, La Poste, la Poste'i tütarettevõtete valdusühing Sofipost (edaspidi „Sofipost”), Société de transport aérien transrégional (edaspidi „TAT”) ja TAT Express. See kohtuvaidlus puudutab logistilist ja äriala abi, mida La Poste osutas SFMI-le ja Chronopostile kullerpostitegevuses.

3. Kullerpost on dokumentide ja pakside kiire personaalne kättetoimetamine. See vastab nende äriklientide vajadustele, kelle jaoks on äärmiselt oluline, et saadeti jõuaks garanteeritud tähtajaks adressaadini. Prantsusmaal on konkurents selles sektoris piiramata, erinevalt tavapostist, kus monopol kuulub La Poste'ile.

4. Et parandada oma kohta kullerpostiturul, uuendas Prantsuse postiamet oma vastavat teenust Postadexi, mille ta nimetas ümber EMS Chronopostiks. 1985. aasta lõpul andis ta selle juhatamise ja arendamise üle selleks otstarbeks rajatud eraõiguslikule äriühingule SFMI. Selle kapitalist kuulus siis 66% Sofipostile, mis oli omakorda La Poste'i 100%-lise osalusega tütarettevõte. Ülejäänud 34% kapitalist oli märkinud TAT.

5. 1986. aasta esimestel kuudel soovitas La Poste oma Postadexi teenuse klientidel hakata kasutama EMS Chronoposti teenuseid. Seejärel täpsustati posti- ja telekommunikatsiooniministeriumi 19. augusti 1986. aasta juhises (*Bulletin officiel des*

PTT 1986, lk 311) EMS Chronoposti teenuse korraldamise ja müügi tingimusi. SFMI käitis seda peamiselt La Poste'i vahenditega, mida täiendasid TAT tütarettevõtte, kiirkulleriteenust pakkuva äriühingu TAT Express vahendid. La Poste pakkus SFMI-le pidevat abi, mis seisnes esiteks selles, et ta andis SFMI käsutusse oma postkontorid ja saadetiste kogumise, sortimise, veo ja klientidele jaotamisega tegelevad töötajad (edaspidi „logistiline abi“), teiseks reklaamis, kliendiuuringutes ja klientide nõustamises (edaspidi „ärialane abi“).

6. SFMI käivitus ja kasvas kiiresti. Tema käive, mis oli esimesel eelarveaastal ehk 1986. aastal 200 miljonit Prantsuse franki, jõudis 1988. aastal 720 miljoni Prantsuse frangini, 1989. aastal 1,03 miljardi Prantsuse frangini ja 1991. aastal 1,34 miljardi Prantsuse frangini.

7. 1. jaanuaril 1991 muutus La Poste, mis oli seniajani kuulunud riigi haldusesse, iseseisvaks avalik-õiguslikuks isikuks. 2. juuli 1990. aasta seadus nr 90-568 avaliku postija telekommunikatsiooniteenuse korraldamise kohta lubas tal sõnaselgelt arendada avalike teenuste osutamise kõrval tegevust ka eraalgatusele avatud valdkondades.

8. 1992. aastal muudeti kullerpostitegevuse struktuuri, sest La Poste française ning Saksamaa, Madalmaade, Kanada ja Rootsi post ning Austraalia päritolu kullerpostiettevõtja TNT moodustasid ühise rahvusvahelise kullerpostiettevõtte GNEW (komisjon andis koondumiseks loa 2. detsembril 1991, EÜT 1991, C 322, lk 19). Riigisisene tegevus usaldati uuele äriühingule Chronopostile, millest 66% kuulus Sofipostile ja 34% TAT-le. Rahvusvaheline tegevus jäeti SFMI-le, mis siirdus ühissettevõtte Prantsuse tütarettevõtte GNEW France'i kontrolli alla. Selles uues struktuuris kogub ja jaotab Chronopost SFMI jaoks GNEW-le usaldatud rahvusvahelisi saadeti. 1. jaanuarini 1995 tagas La Poste GNEW-SFMI-le ainujuurdepääsu oma võrgule ja Chronopost ei saanud SFMI-ga konkureerida.

9. Leides, et La Poste'i poolt SFMI-le antava logistilise ja ärialase abi tingimused kujutasid endast riigiabi, mis on ühisturuga kokkusobimatu ning rikub võrdse konkureerimise põhimõtet, esitas SFEI 21. detsembril 1990 Euroopa Ühenduste Komisjonile ja Prantsusmaa konkurentsiametile kaebuse. Ta väitis eelkõige, et postiameti abi tõttu saab SFMI kasutada silmanähtavalt madalamaid tariife kui tema konkurendid.

10. 10. märtsil 1992 lükkas komisjon SFEI kaebuse asutamislepingu artikli 92 alusel tagasi. SFEI ja kolm seda moodustavat ettevõtet esitasid seepeale 16. mail 1992 Euroopa Kohtule hagiavalduse selle otsuse tühistamiseks (kohtuasi C-222/92). Et komisjon võttis oma otsuse tagasi eesmärgiga „selle hagi teatud detaile arvesse võttes [...] toimikusse täiendavat materjali hankida“, kustutas Euroopa Kohus selle kohtuasja 18. novembri 1992. aasta määrusega oma registrist.

11. Sellest saadik on komisjon tegelenud toimiku uurimisega ja nõudnud Prantsusmaa võimudelt kaks korda teavet. Siiski pole ta lõplikku otsust teinud ega võtnud seisukohta, kas kõnealused meetmed kujutavad endast riigiabi asutamislepingu artikli 92 tähenduses.

12. Neil asjaoludel esitasid SFEI ja viis eelmainitud äriühingut 16. juunil 1993 Tribunal de commerce de Paris'le hagi SFMI, Chronoposti, La Poste'i, Sofiposti, TAT ja TAT Expressi vastu. Selles paluti tuvastada, et La Poste'i poolt SFMI-le ja Chronopostile osutatud logistiline ja ärialane abi kujutab endast riigiabi ning et seda rakendati ilma komisjonile eelnevalt teatamata, rikkudes sellega asutamislepingu artikli 93 lõike 3

viimast lauset. Järelikult oli hagi eesmärk, et antaks määrus, mille kohaselt La Poste peaks selle riigiabi andmise viivitamata lõpetama ning SFMI ja Chronopost tagastama La Poste'ile kogu õigusvastase riigiabi, mille nad on alates oma rajamisest saanud, ehk 2,139 miljardit Prantsuse franki 1986.–1991. aasta eest. Samuti nõudsid põhikohtuasja hagejad kostjatelt 216 miljonit Prantsuse franki kahjutasu.

13. SFEI jt poolt liikmesriigi kohtule esitatud nõuete põhjal seisneb väidetav logistiline abi selles, et SFMI käsutusse anti ebatavaliselt väikese tasu eest postiinfrastruktuur, kuhu kuulub 300 000 inimest, 73 000 igapäevast postiringi, 16 835 hoonet, 50 000 sõidukit, 300 vagunit ja 22 lennukit, talle pakuti eelistingimustel tolliprotseduuri ning tema La Poste'ile tehtavate maksete tingimused olid ebatavaliselt soodsad. La Poste tagas SFMI-le ja Chronopostile ka ärialase abi. Esiteks oli neil juurdepääs La Poste'i klientidele. Teiseks said nad kasutada tema müügiedendus- ja reklaamitööd. Abi seisnes SFEI väitel abiteenuste eest makstud tasu ja nende turuhinna vahelises erinevuses.

14. Põhikohtuasja kostjad eitasid eelkõige seda, et kohtuasi kuulub komisjoni või Prantsuse riiginõukogu pädevusse. Hagejad vastasid, et nad ei taotle haldusaktide tühistamist, vaid üksnes heidavad avalik-õiguslikule ettevõtjale ette, et see aitab kaasa äriühingute arengule, rikkudes konkurentsieeskirju, millele need peavad alluma.

15. Võttes arvesse neid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, otsustas Tribunal de commerce de Paris vaheotsusega kohtuliku arutamise peatada ja esitada Euroopa Kohtule kaheksa järgmist eelotsuse küsimust:

„1) Kas liikmesriigi võetud meetmeid, mis seisnevad peamiselt selles, et liikmesriigi majandus- ja rahandusministeeriumi ning posti- ja telekommunikatsiooniministeeriumi kaudu subsideeritakse kullerpostiettevõtet, pakkudes talle logistilist ja ärialast abi, loobudes tehniliste, ärialaste või rahandusteenuste eest tavapärasest tasu võtmast, tuleb käsitada riigiabina, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi ning kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust asutamislepingu artikli 92 tähenduses?

2) Kas juhul, kui esimesele küsimusele vastatakse jaatavalt, ei kujuta artikli 93 lõike 3 viimases lauses sätestatud keelu vastaselt antud rahalise toetuse tagasinõudmine endast asjaomase abi maksmise viivitamatu peatamise kõrval ainsat võimalust selle keelu tõhususe tagamiseks?

3) Kas juhul, kui esimesele küsimusele vastatakse jaatavalt, peab sellist abi saav ettevõtte ühenduse õiguse kohaselt, eriti selle ülimuslikkuse põhimõtte kohaselt täitma enne kõnealuse abi vastuvõtmist hoolsuskohustust, eriti sel teel, et kontrollib abi andmise menetluse vastavust EÜ asutamislepingu artikli 93 lõikele 3?

4) Kas juhul, kui kolmandale küsimusele vastatakse jaatavalt, tuleb asjaomaste ühenduse õigusnormide rikkumise kõrvaldamiseks hüvitada vastavalt kehtivatele liikmesriigi eeskirjadele ka kahju, mille abi saav ettevõtte on temaga konkureerivatele ettevõtetele hoolsuskohustuse rikkumisega põhjustanud?

5) Kas liikmesriigi kohus, kelle poole pöördutakse taotlusega, mille eesmärk on tsiviilõiguslikult ja vastavalt selle liikmesriigi õigusele välja selgitada asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimases lauses ette nähtud eelnevat kontrollimenetlust arvestamata kehtestatud riikliku meetme tagajärjed, on kohustatud teatama, et tal puudub pädevus, kui komisjonile on esitatud kaebus eesmärgiga tuvastada vaidlustatud meetme

kokkusobimatus ühisturuga, isegi siis, kui komisjon ei ole teinud lõplikku otsust ega isegi otsustanud, kas vaidlustatud meetmed kujutavad endast riigiabi või mitte?

6) Kas teise võimalusena on liikmesriigi kohus, kes on samas olukorras end pädevaks kuulutanud, siiski kohustatud kohtuliku arutamise peatama, kuni komisjon on otsustanud, kas vaidlustatud meetmed on riigiabi või mitte?

7) Kas viiendas ja kuuendas küsimuses kirjeldatud olukorda mõjutab asjaolu, et komisjon ei ole ikka veel otsust teinud, kuigi tema poole pöördui rohkem kui kaks aastat tagasi, ning taotleja on liikmesriigi kohtule tõendanud, et vajadus peatada talle artikli 93 lõike 3 viimase lause rikkumisega põhjustatud kahjulikud tagajärjed on kiireloomuline?

8) Kas Euroopa Kohtu 21. novembri 1991. aasta otsusest kohtuasjas C-354/90 (eriti selle punktist 14) saaks viiendas kuni seitsmendas küsimuses kirjeldatud asjaoludel järeldada, et liikmesriigi kohus täidab end pädevaks kuulutades ning artikli 93 lõike 3 viimase lause alusel otsust tehes vastavalt temalt taotletule kõigest üksikisikute õiguste kaitsmise ülesannet, mille eest ta kuni komisjoni otsuse tegemiseni vastutab, juhul kui riigivõimud peaksid asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimases lauses esitatud keeldu rikkuma?"

16. La Poste ja Sofipost kutsusid SFEI 4. veebruaril 1994 Cour d'appel de Paris' esimese presidendi ette ajutiste meetmete kohaldamise menetlusele, et esitada apellatsioonkaebus 5. jaanuari 1994. aasta vaheotsuse vastu. Nende taotlus lükati 24. märtsi 1994. aasta määrusega tagasi.

Eelotsuse küsimuste vastuvõetavus

17. TAT ja SFMI väidavad, et eelotsuse küsimused on eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevuse puudumise, eelotsusetaotluses esitatud kohtuasja faktilise ja õigusliku konteksti kirjelduse puudumise, võistlevuse põhimõtte rikkumise ning viimaks menetluse kuritarvitamise tõttu vastuvõetamatud.

18. Esiteks väidavad nad, et põhikohtuasja peamine vaidluse on see, kas Prantsuse Vabariik rikkus asutamislepingu artikli 93 lõiget 3, kui ta ei teavitanud komisjoni meetmetest, millest SFMI ja Chronopost kasu saavad, ning kui see on nii, siis millised tagajärjed sellest tulenevad. Prantsusmaal kuulub abi eraldamise haldusaktide õiguspärasuse kontrollimine aga ainult halduskohtute pädevusse. Tsiviilkohtutel puudub ka pädevus abi tagastamise määruse andmiseks või riigilt kahjutasu väljamõistmiseks. Et Tribunal de commerce de Paris'l puudub seega ilmselgelt pädevus, ei ole esitatud küsimused vaidluse lahendamiseks vajalikud.

19. Teiseks ei täpsustanud eelotsusetaotluse esitanud kohus La Poste'i poolt SFMI-le ja Chronopostile antud logistilise ja ärialase abi laadi. Pealegi kõigest mainiti, et selle abi eest saadav tasu on ebatavaliselt madal, kuid ei tõendatud seda. Neil asjaoludel on pooltel, kes soovivad Euroopa Kohtule märkusi esitada, seda peaaegu võimatu asjakohaselt teha ning Euroopa Kohus ei saa talle esitatud küsimustele vajalikku vastust anda.

20. Kolmandaks, kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtus toimunud arutamine puudutas ainult pädevuse küsimusi, leidis see kohus siiski, et mõned faktilised asjaolud on leidnud tõendamist. Kui Euroopa Kohus eelotsuse küsimusele vastaks, teeks ta seda järelikult ebatäpsete väidete põhjal ning rikuks põhikohtuasja kostjate kaitseõigust.

21. Neljandaks on eelotsusemenetlust kuritarvitatud, et minna mööda takistusest, mille on põhikohtuasja hagejate jaoks tekitanud komisjoni aeglus otsustamisel. Esimeses küsimuses ei piirdu liikmesriigi kohus tegelikult küsimusega, kas kõnealused meetmed kujutavad endast abi asutamislepingu artikli 93 lõike 3 tähenduses, vaid tahab lisaks teada, kas need on asutamislepinguga kooskõlas; see kuulub aga komisjoni ainupädevusse. Põhikohtuasja hagejad peaksid alгатama komisjoni vastu tegevusetushagi või asutamislepingu artikli 93 lõike 2 alusel võistleva menetluse avamisest keeldumise otsuse tühistamishagi.

22. Prantsusmaa valitsus vaidlustab omalt poolt kõigest esimese küsimuse vastuvõetavuse. Praeguses sõnastuses jätab see tema arvates mulje, et liikmesriigi kohus on juba jõudnud järeldusele, et SFMI ja Chronopost on saanud eeliseid ilma tavapärase tasuta, ning seega saanud riigiabi. Sellest hoolimata ei esitanud eelotsusetaotluse teinud kohus faktilisi ega õiguslikke kaalutlusi, mis Tribunal de commerce de Paris' sellisele järeldusele viisid. Vastuvõetamatus on seda ilmsem, et vaidlusalused faktilised küsimused on äärmiselt keerulised.

23. Neid väiteid ja argumente ei saa vastu võtta.

24. Mis puudutab väidet, et eelotsusetaotluse esitanud kohtul puudub pädevus, siis tuleb meelde tuletada, et Euroopa Kohus ei pea kontrollima, kas eelotsusetaotluse esitamise otsus on tehtud kooskõlas liikmesriigi menetlusnormidega. Euroopa Kohus peab lähtuma liikmesriigi kohtu esitatud eelotsusetaotluse otsusest seni, kuni seda ei ole liikmesriigi õiguses sätestatud võimaliku edasikaebemenetluse käigus tühistatud (vt Euroopa Kohtu 20. oktoobri 1993. aasta otsust kohtuasjas C-10/92: Balocchi, EKL 1993, lk I-5105, punktid 16 ja 17, ning 14. jaanuari 1982. aasta otsust kohtuasjas 65/81: Reina, EKL 1982, lk 33, punktid 7 ja 8).

25. Argumentide osas, mis puudutavad faktilise ja õigusliku konteksti kirjelduse puudumist eelotsusetaotluse esitamise otsusest, võistlevuse põhimõtte rikkumist ja menetluse kuritarvitamist, tuleb esialgu rõhutada, et need puudutavad ainult esimest küsimust.

26. Tegelikult tutvustab eelotsusetaotluse esitanud kohus üksikasjalikult meetmeid, mille võtmist põhikohtuasja hagejad nõuavad, kui liikmesriigi kohus peaks tuvastama artikli 93 lõike 3 viimase lause rikkumise, ning põhikohtuasja poolte seisukohti eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevuse suhtes olukorras, kus paralleelselt on pöördutud komisjoni poole. Ühest küljest puudutavad teine kuni neljas küsimus just meetmeid, mille liikmesriigi kohus võib võtta siis, kui riigiabiplaanidest eelnevalt ei teatatud. Teisest küljest puudutavad viies kuni kaheksas küsimus eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevust juhul, kui paralleelselt pöördutakse komisjoni poole.

27. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus tutvustab esimese küsimuse faktilist ja õiguslikku tausta vaid lühidalt, ei ole see asjaolu käesoleval juhul siiski piisav, et küsimus muutuks vastuvõetamatuks. Tegelikult võimaldab see lühitutvustus esimesest küsimusest aru saada nii, et seal piirduakse küsimisega Euroopa Kohtult, kas avalik-õigusliku ettevõtte poolt oma eraõiguslikele ja piiramata konkurentsiga alal tegutsevatele tütarettevõtetele ilma tavapärase tasuta pakutav logistiline ja ärialane abi võib endast kujutada riigiabi asutamislepingu artikli 92 tähenduses.

28. Eelnevast järeldub muuseas, et tagasi tuleb lükata ka menetluse kuritarvitamist puudutav argument. Esimese küsimusega ei palu eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult, et see tungiks komisjoni ainupädevusvaldkonda ja otsustaks kõnealuse meetme kokkusobivuse üle ühisturuga. See kohus piirdub kõigest selgituste küsimisega asutamislepingu artikli 92 lõike 1 kohaldatavuse kohta selliste meetmete suhtes nagu kõnealuses kohtuasjas, et võtta meetmeid asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimases lauses sätestatud abiplaanide teatamiseelse rakendamise keelu võimaliku rikkumise vastu.

29. Seega tuleb esitatud küsimusi uurida.

30. Et viies kuni kaheksas küsimus puudutavad seda, kas liikmesriigi kohus on pädev ning võib jätkata kohtuasja uurimist hoolimata sellest, et paralleelselt on pöördutud komisjoni poole, tuleb nendega tegeleda enne kui esimese kuni neljanda küsimusega, mis puudutavad riigiabi mõistet ja meetmeid, mis tuleb võtta asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimase lause rikkumise korral.

Viies kuni kaheksas küsimus

31. Viienda kuni kaheksanda küsimusega tahab liikmesriigi kohus sisuliselt teada, millise hoiaku ta peab võtma, kui talle esitatakse hagi, millega nõutakse meetmete võtmist asutamislepingu artikli 93 lõike 3 rikkumise vastu, samas kui paralleelselt on pöördutud komisjoni poole, kes pole veel otsustanud, kas kõnealused riiklikud meetmed kujutavad endast riigiabi. Liikmesriigi kohus küsib täpsemalt, kas ta peab teatama, et tal puudub pädevus (viies küsimus), või vähemalt kohtuliku arutamise peatama seniks, kuni komisjon võtab seisukoha kõnealuste meetmete iseloomu kohta (kuues küsimus), või peab ta end hoopis pädevaks kuulutama ja kaitsma üksikisikute õigusi, juhul kui riigivõimud peaksid asutamislepingu artikli 93 lõiget 3 rikkuma (kaheksas küsimus). Viimaks küsib liikmesriigi kohus, kas asjaolu, et komisjoni poole pöörduti üle kahe aasta tagasi ning põhikohtuasja hagejad on tõendanud olukorra kiireloomulisust, mõjutab eelnevale küsimusele antavat vastust (seitsmes küsimus).

32. TAT väitel peab liikmesriigi kohus juhul, kui komisjoni poole on pöördutud, kuid see ei ole veel otsustanud, kas kõnealused meetmed kujutavad endast riigiabi, teatama oma pädevuse puudumisest, et vältida selle kohtu ja komisjoni otsuste lahknevust. Kui komisjon peaks hiljem otsustama, et meetmed ei kujuta endast riigiabi, kaotaks riigisisene menetlus, mille eesmärk on artikli 93 lõike 3 alusel abi tagasinõudmine, tegelikult igasuguse õigusliku aluse. Teise võimalusena väidab TAT, et liikmesriigi kohus peab kohtuliku arutamise peatama, kuni komisjon on otsustanud, kas meetmed kujutavad endast abi. Viimaks märgib ta, et abi tuleb (eeldusel, et see on olemas) käsitada olemasoleva abina ebatavaliselt pika aja tõttu, mis on komisjonil otsuse tegemiseks kulunud, nii et seda ei tuleks tagastada, vaid üksnes edaspidi lõpetada või muuta.

33. Neid argumente ei saa vastu võtta.

34. Seoses sellega tuleb meenutada asutamislepinguga kehtestatud riigiabi kontrolli süsteemi ning rolle, mis selle rakendamisel komisjonile ja liikmesriikide kohtutele kuuluvad.

35. Asutamislepingu artikli 92 lõikes 1 on sätestatud: „Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, on igasugune liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel

kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ühisturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust.”

36. See riigiabi keelu põhimõte ei ole absoluutne ega tingimatu, sest just artikli 92 lõikes 3 on komisjonile antud suur kaalutusõigus abi lubamiseks erandina lõikes 1 sätestatud üldkeelust. Neil juhtudel tekitab hindamine, kas riigiabi sobib või ei sobi ühisturuga kokku, probleeme, mis nõuavad keeruliste ja kiiresti muutuda võivate majanduslike asjaolude ja tingimuste arvessevõtmist (14. veebruari 1990. aasta nn Boussaci otsus kohtuasjas C-301/87: Prantsusmaa vs. komisjon, EKL 1990, lk I-307, punkt 15).

37. Seepärast on asutamislepingu artiklis 93 kehtestatud erimenetlus, mille kohaselt jälgib ja kontrollib komisjon riigiabi andmist pidevalt. Seoses liikmesriikide kavandatava uue abiga on selle artikli lõikes 3 ette nähtud eelnev menetlus, mille puudumisel ei saa antavat abi pidada nõuetekohaselt määratuks. Asutamislepingu artikli 93 lõike 3 esimese lause kohaselt teatatakse komisjonile kõikidest plaanidest abi määramise või muutmise kohta enne nende rakendamist.

38. Seejärel viib komisjon läbi kavatsetud abi esialgse uurimise. Kui selle uurimise lõpuks tundub talle, et plaan ei sobi ühisturuga kokku, algatab ta viivitamata artikli 93 lõikes 2 ette nähtud võistleva menetluse. Asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimasest lausest nähtub, et kogu esialgse faasi vältel ei tohi asjaomane liikmesriik abiplaani rakendada. Võistleva menetluse algatamise korral jääb keeld kehtima, kuni komisjon on teinud otsuse abiplaani kokkusobivuse kohta ühisturuga (vt 30. juuni 1992. aasta otsust kohtuasjas C-47/91: Itaalia vs. komisjon, EKL 1992, lk I-4145, punkt 24). Kui aga komisjon pole kahe kuu jooksul pärast teavitamist reageerinud, võib asjaomane liikmesriik abiplaani rakendada, olles komisjoni sellest hoiatanud (11. detsembri 1973. aasta otsus kohtuasjas 120/73: Lorenz, EKL 1973, lk 1471, punkt 4).

39. Liikmesriikide kohtute sekkumine tuleneb omakorda artikli 93 lõike 3 viimasest lauses kehtestatud abiplaanide rakendamise keelule omistatavast vahetust õigusmõjust. Selle kohta on Euroopa Kohus täpsustanud, et selles artiklis osutatud rakendamiskeelu vahetu kohaldatavus laieneb igasugusele abile, mida antakse ilma eelneva teatamiseta, ning juhul, kui teatatakse, tekib keelu vahetu kohaldatavus esialgses faasis, ja kui komisjon algatab võistleva menetluse, kestab see kuni lõpliku otsuse tegemiseni (eespool viidatud kohtuotsus Lorenz, punkt 8, ja 21. novembri 1991. aasta otsus kohtuasjas C-354/90: Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires ja Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, EKL 1991, lk I-5505, punkt 11, edaspidi „kohtuotsus FNCE”).

40. Liikmesriikide kohtute ülesanne on tagada õigustatud isikutele, et asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimase lause rikkumise korral võetakse nii kõnealuste abimeetmete rakendusaktide kehtivuse kui ka nimetatud sätet või võimalikke ajutisi meetmeid rikkudes makstud rahaliste toetuste suhtes kõik selle liikmesriigi õigusega lubatud meetmed (vt eespool viidatud kohtuotsuse FNCE punkti 12).

41. On selge, et teostades kontrolli selle üle, kas liikmesriigid peavad kinni oma asutamislepingu artiklitest 92 ja 93 tulenevatest kohustustest, täidavad liikmesriikide kohtud ja komisjon vastastikku täiendavaid ja eraldiseisvaid rolle.

42. Kui need kohtud võtavad artikli 93 lõike 3 rikkumise korral meetmeid, ei tohi nad siiski otsustada abimeetmete kokkusobivuse üle ühisturuga, sest selle hindamine kuulub Euroopa Kohtu kontrolli all komisjoni ainupädevusse (vt eespool viidatud kohtuotsuse FNCE punkti 14).

43. Komisjon omakorda ei tohi erinevalt liikmesriikide kohtutest anda riigiabi tagastamise määrust üksnes põhjusel, et abist ei ole vastavalt asutamislepingu artikli 93 lõikele 3 teatatud (vt eespool viidatud kohtuotsuse Boussac punkte 19–22, 21. märtsi 1990. aasta otsust kohtuasjas C-142/87: Belgia vs. komisjon, EKL lk I-959, punktid 15–20, ja eespool viidatud kohtuotsuse FNCE punkti 13). Kõigepealt peab ta, olles andnud asjaomasele liikmesriigile võimaluse oma seisukoht esitada, tegema sellele abi kontrollimise tulemuste selgumiseni vaheotsusega korralduse peatada viivitamata abi maksmine ning esitada komisjonile selle nõutud tähtjaks kõik abi ühisturuga kokkusobivuse uurimiseks vajalikud dokumendid, kogu sellekohase teabe ja kõik andmed. Komisjon võib menetluse lõpetada ja võtta vastu otsuse abi ühisturuga kokkusobivuse või kokkusobimatuse kohta tema käsutuses oleva materjali alusel ning vajaduse korral nõuda juba makstud abisumma tagastamist üksnes juhul, kui liikmesriik ei ole komisjoni korralduse saamisele vaatamata nõutud teavet esitanud (vt eespool viidatud kohtuotsuse Boussac punkte 19 ja 21).

44. Neil tingimustel ei saa asjaolu, et komisjon on algatanud artikli 93 lõikele 3 vastava esialgse uurimismenetluse või artikli 93 lõikele 2 vastava võistleva menetluse, vabastada liikmesriikide kohtuid kohustusest kaitsta üksikisikute õigusi eelneva teatamise kohustuse rikkumise korral.

45. Igasugune muu tõlgendus soodustaks abiplaanide rakendamise keelu eiramist liikmesriikide poolt. Et komisjon saab selles küsimuses lõpliku otsuse vastuvõtmiseni üksnes peatada täiendavate maksete tegemise, väheneks asutamislepingu artikli 93 lõike 3 kasulik mõju juhul, kui komisjoni poole pöördumine takistaks liikmesriigi kohtutel võtmast selle sätte rikkumise puhul kõiki meetmeid.

46. Samuti ei saa lubada, et komisjoni viivitamine esialgse uurimise lõpuleviimisega võiks muuta uue, asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimase lause vastaselt antud abi olemasolevaks abiks, mida saab kõigest edaspidi lõpetada.

47. Euroopa Kohus on leidnud, et kui liikmesriik teatab komisjonile meetmete võtmise plaanist, peab viimane kahe kuu jooksul otsustama, kas ta algatab artikli 93 lõikes 2 ettenähtud menetluse või mitte. Kui komisjon selle aja jooksul seisukohta ei võta, võib liikmesriik plaani rakendada, olles sellest komisjonile eelnevalt teatanud. Sel juhul loetakse abi olemasolevaks abiks, mis kuulub artikli 93 lõigetes 1 ja 2 sätestatud kontrollimisele (eespool viidatud kohtuotsuse Lorenz punktid 4 ja 5).

48. See kohtupraktika lähtub siiski vajadusest arvestada asjaomase liikmesriigi õigustatud huviga, et teda õiguslikust olukorrast kiiresti teavitataks. See asjaolu langeb ära, kui riik on abiplaan rakendanud komisjonile eelnevalt teatamata. Kui riik kahtleb, kas tema kavandatavad meetmed kujutavad endast riigiabi või mitte, võib ta oma huve kaitsta, teatades oma plaanist komisjonile, kes on kohustatud kahe kuu jooksul seisukoha võtma.

49. Viimaks tuleb rõhutada, et kindlaksmääramisel, kas asutamislepingu artikli 93 lõikes 3 sätestatud esialgsest uurimismenetlusest mööda minnes võetud riikliku meetme puhul oleks pidanud nimetatud menetlust kohaldama või mitte, võib liikmesriigi kohtul olla vaja tõlgendada asutamislepingu artiklis 92 sätestatud abi mõistet (22. märtsi 1977. aasta otsus

kohtuasjas 78/76: Steinike ja Weinlig, EKL 1977, lk 595, punkt 14, ja 30. novembri 1993. aasta otsus kohtuasjas C-189/91: Kirsammer-Hack, EKL 1993, lk I-6185, punkt 14).

50. Kui liikmesriigi kohtul on kahtlusi, kas kõnealuseid meetmeid võib määratleda riigiabina, võib ta küsida komisjonilt selle kohta selgitusi. Oma 23. novembri 1995. aasta teatises siseriiklike kohtute ja komisjoni koostöö kohta riigiabi valdkonnas (EÜT C 312, lk 8) julgustas komisjon liikmesriikide kohtuid otsesõnu temaga ühendust võtma, kui neil tekib asutamislepingu artikli 93 lõike 3 tõlgendamisega raskusi, ning selgitas, mis laadi teavet ta saab anda. Selles osas tuleb rõhutada, et vastavalt asutamislepingu artiklist 5 tulenevale ühenduse institutsioonide ja liikmesriikide lojaalse koostöö kohustusele (Euroopa Kohtu 13. juuli 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88 Imm.: Zwartveld jt, EKL 1990, lk I-3365, punktid 17 ja 18) peab komisjon vastama liikmesriikide kohtute küsimustele võimalikult kiiresti.

51. Peale selle võib liikmesriigi kohus vastavalt asutamislepingu artikli 177 teisele ja kolmandale lõigule esitada Euroopa Kohtule asutamislepingu artikli 92 tõlgendamise kohta eelotsuse küsimuse või peab seda tegema.

52. Kui on tõenäoline, et liikmesriigi kohtul läheb lõpliku otsuse tegemisega aega, tuleb tal hinnata, kui suur on vajadus võtta ajutisi meetmeid, nt peatada üksikisikute õiguste kaitse tagamiseks asjaomased meetmed.

53. Seega tuleb viiendale kuni kaheksandale küsimusele vastata, et kui liikmesriigi kohtule esitatakse hagi, millega nõutakse meetmete võtmist asutamislepingu artikli 93 lõike 3 rikkumise vastu, samas kui paralleelselt on pöördutud komisjoni poole, kes pole veel otsustanud, kas kõnealused riiklikud meetmed kujutavad endast riigiabi, ei ole ta kohustatud teatama, et tal puudub pädevus, ega kohtulikku arutamist peatama seniks, kuni komisjon võtab seisukoha kõnealuste meetmete iseloomu kohta. Et otsustada, kas nendest meetmetest oleks tulnud komisjonile teatada, võib liikmesriigi kohtul olla vaja tõlgendada ja kohaldada abi mõistet. Kahtluse korral võib ta komisjonilt selgitusi küsida. Peale selle võib ta vastavalt asutamislepingu artikli 177 teisele ja kolmandale lõigule esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse või peab seda tegema. Komisjoniga konsulteerimise või Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamise puhul tuleb tal hinnata, kui suur on vajadus võtta lõpliku otsuse tegemiseni ajutisi meetmeid, nt peatada üksikisikute õiguste kaitse tagamiseks asjaomased meetmed.

Esimene küsimus

54. Esimese küsimusega tahab liikmesriigi kohus sisuliselt teada, kas avalik-õigusliku ettevõtte poolt oma eraõiguslikele ja piiramata konkurentsiga alal tegutsevatele tütarettevõtetele ilma tavapärase tasuta pakutav logistiline ja ärialane abi võib endast kujutada riigiabi asutamislepingu artikli 92 tähenduses.

55. Kõigepealt tuleb märkida, et esiteks ei ole kõnealustest meetmetest komisjonile üldse teatatud, sest Prantsusmaa valitsus leidis, et need ei kujuta endast riigiabi, ning teiseks ei ole komisjon, kellele 1990. aastal kaebus esitati, pärast 1992. aastal tehtud esialgse tagasilükkamisotsuse tagasivõtmist suutnud otsustada, milline on La Poste'i poolt SFMI-le ja Chronopostile pakutava logistilise ja ärialase abi iseloom.

56. Samuti tuleb rõhutada, et Prantsusmaa valitsus ja komisjon on ühel meelel, et esimesele küsimusele selle praeguses sõnastuses tuleb vastata jaatavalt. Mõlemad rõhutavad ka, et hindamiseks, milline on tavapärane tasu, on vaja kõnealuste teenustega seotud kulude põhjalikku ja keerukat majanduslikku analüüsi, ning et eelotsusetaotluse esitanud kohtul selleks piisavalt andmeid.

57. Tuleb nõustuda seisukohaga, mille järgi avalik-õigusliku ettevõtte poolt oma eraõiguslikele ja piiramata konkurentsiga alal tegutsevatele tütarettevõtetele ilma tavapärase tasuta pakutav logistiline ja ärialane abi võib endast kujutada riigiabi asutamislepingu artikli 92 tähenduses.

58. Selle sätte eesmärk on ära hoida seda, et ametiasutuste poolt antavad eelised, mis mitmel eri viisil kahjustavad või ähvardavad kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, kahjustaksid liikmesriikidevahelist kaubandust (15. märtsi 1994. aasta otsus kohtuasjas C-387/92: Banco Exterior de España, EKL 1994, lk I-877, punkt 12, ja 2. juuli 1974. aasta otsus kohtuasjas 173/73: Itaalia vs. komisjon, EKL 1974, lk 709, punkt 26). Abi mõiste ei hõlma mitte ainult konkreetseid toetusi nagu subsiidiumid, vaid ka meetmeid, mis eri viisil kergendavad ettevõtjal tavaliselt lasuvat maksukoormust ja mis seetõttu, ehkki tegemist ei ole otseses mõttes subsiidiumidega, on samalaadsed ja samasuguse mõjuga (eespool viidatud kohtuotsuse Banco Exterior de España punkt 13).

59. Eelnevatest kaalutlustest järeldub, et kaupade või teenuste pakkumine soodustingimustel võib kujutada endast riigiabi (2. veebruari 1988. aasta otsus liidetud kohtuasjades 67/85, 68/85 ja 70/85: van der Kooy jt vs. komisjon, EKL 1988, lk 219, punkt 28, ja 29. veebruari 1996. aasta otsus kohtuasjas C-56/93: Belgia vs. komisjon, EKL 1996, lk I-723, punkt 10).

60. Et hinnata, kas riiklik meede kujutab endast abi, tuleb seega otsustada, kas sellest kasu saav ettevõtte saab majandusliku eelise, mida tal normaalsetes turutingimustes ei oleks tekkinud.

61. Seda uurides tuleb liikmesriigi kohtul otsustada, milline on tavapärane tasu kõnealuste teenuste eest. Selleks hindamiseks on vaja majanduslikku analüüsi, kus võetaks arvesse kõiki tegureid, mida ettevõtte oleks normaalsetes turutingimustes pidanud osutatud teenuste eest tasu määramisel arvesse võtma.

62. Eelnevaid kaalutlusi arvesse võttes tuleb esimesele küsimusele vastata, et avalik-õigusliku ettevõtte poolt oma eraõiguslikele ja piiramata konkurentsiga alal tegutsevatele tütarettevõtetele pakutav logistiline ja ärialane abi võib endast kujutada riigiabi asutamislepingu artikli 92 tähenduses, kui selle eest võetav tasu on madalam kui see, mida võetaks normaalsetes turutingimustes.

Teine küsimus

63. Teise küsimusega tahab eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas liikmesriigi kohus, kellelt taotletakse abi tagastamise määruse andmist, võib selle taotluse rahuldada, kui ta tuvastab, et abist komisjonile ei teatatud.

64. Hispaania valitsuse väitel saab artikli 93 lõikes 3 sätestatud teatamiskohustuse rikkumise korral võtta üksnes ajutisi meetmeid, millest kõige rangem on abi maksmise peatamine. Tagastamise määrust saab anda alles siis, kui abi kokkusobimatus ühisturuga on tuvastatud. Kui liikmesriigi kohus sellise määruse annab, võib see mõjutada sisulist uurimist.

65. TAT, Hispaania valitsus, Prantsusmaa valitsus ja Saksamaa valitsus väidavad lisaks, et liikmesriigi kohtud ei ole kunagi kohustatud tagastamise määrust andma. Oleks lausa paradoksaalne, kui asutamislepingu artikli 93 lõikes 3 ettenähtud vorminõude rikkumine tooks vältimatult kaasa abi tagastamise, olgugi et juhul, kui komisjon tuvastaks abi kokkusobimatuse ühisturuga, ei oleks ta kohustatud sellist korraldust andma.

66. Neid seisukohti ei saa vastu võtta.

67. Esmalt tuleb rõhutada, et liikmesriigi kohtul, kellele on esitatud asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimasel lausel põhinev taotlus, on suurem roll kui ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustaval kohtul. Liikmesriigi kohus on kohustatud sellises kohtuasjas tehtava lõpliku otsusega tagama kaitse abi õigusvastase rakendamise tagajärgede vastu. Pealegi ei saa komisjon tema otsust kahtluse alla seada. Komisjoni lõpliku kokkusobivust käsitleva otsuse tulemusel ei saaks abi õigusvastaseid rakendusmeetmeid tagantjärele legaliseerida (vt eespool viidatud kohtuotsuse FNCE punkti 16).

68. Järgmiseks nähtub eespool viidatud kohtuotsuse FNCE punktist 12, et see, kui tuvastatakse abi andmine asutamislepingu artikli 93 lõike 3 viimase lause vastaselt, peaks kaasa tooma abi tagastamise selle liikmesriigi menetlusnormide alusel.

69. Igasugune muu tõlgendus soodustaks abiprojektide rakendamise keelu eiramist liikmesriikide poolt. Nii jääks olukorras, kus liikmesriikide kohtud saaksid ainult edaspidiseid makseid peatada, juba eraldatud abi alles, kuni komisjon teeb lõpliku otsuse, milles ta tuvastab abi kokkusobimatuse ühisturuga ning nõuab selle tagastamist.

70. Võttes arvesse riigiabi plaanide esialgse kontrollimenetluse järgimise tähtsust ühisturu nõuetekohase toimimise jaoks, peavad liikmesriikide kohtud põhimõtteliselt rahuldama asutamislepingu artikli 93 lõike 3 vastaselt antud abi tagastamise nõuded. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 73–77 rõhutas, võib siiski ilmnedagi erakorralisi asjaolusid, mille korral oleks abi tagastamise määramine asjakohatu.

71. Seega tuleb teisele küsimusele vastata, et liikmesriigi kohus, kellelt taotletakse abi tagastamise määruse andmist, võib selle taotluse rahuldada, kui ta tuvastab, et abist komisjonile ei teatatud, välja arvatud erakorralistel asjaoludel, kui tagastamine oleks asjakohatu.

Kolmas ja neljas küsimus

72. Oma kolmanda ja neljanda küsimusega tahab liikmesriigi kohus sisuliselt teada, kas abi saajal, kes ei tõenda, et abist on komisjonile vastavalt asutamislepingu artikli 93 lõikele 3 teatatud, tekib ühenduse õiguse alusel vastutus.

73. Tuleb nentida, et asutamislepingu artiklis 93 sätestatud riigiabi kontrolli- ja uurimismehhanism ei pane abi saajale mingeid konkreetseid kohustusi. Esiteks on artikli 93 lõikes 3 sätestatud riigiabi plaanidest teatamise kohustus ja keeld neid enne seda

rakendada suunatud liikmesriigile. Teiseks on liikmesriigile suunatud ka otsus, millega komisjon tuvastab riigiabi kokkusobimatuse ühisturuga ja palub liikmesriigil see komisjoni määratud tähtaja jooksul lõpetada.

74. Neis tingimustes ei paku ühenduse õigus küllaldast alust, et seada vastutus abi saajale, kes pole tõendanud, et tema saadud abist on komisjonile nõuetekohaselt teatatud.

75. See ei piira siiski lepinguvälist vastutust käsitlevate liikmesriigi õigusnormide kohaldamise võimalust. Kui liikmesriigi õiguse järgi võib ettevõtjal, kes võtab vastu õigusvastast abi, mis võib kahjustada teisi ettevõtjaid, teatud asjaolude korral tekkida vastutus, võib liikmesriigi kohus otsustada mittediskrimineerimise põhimõtte alusel, et asutamislepingu artikli 93 lõike 3 vastaselt antud riigiabi saaja on vastutav.

76. Eelnevaid kaalutlusi arvesse võttes tuleb kolmandale ja neljandale küsimusele vastata, et abi saajal, kes ei tõenda, et abist on vastavalt asutamislepingu artikli 93 lõikele 3 komisjonile teatatud, ei teki vastutust pelgalt ühenduse õiguse alusel.

Kohtukulud

77. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Prantsusmaa valitsuse, Saksamaa valitsuse ja Hispaania valitsuse ning Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus liikmesriigi kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastuseks Tribunal de commerce de Paris' 5. jaanuari 1994. aasta otsusega esitatud küsimustele, otsustab:

1. Kui liikmesriigi kohtule esitatakse hagi, millega nõutakse meetmete võtmist EÜ asutamislepingu artikli 93 lõike 3 rikkumise vastu, samas kui paralleelselt on pöördutud komisjoni poole, kes pole veel otsustanud, kas kõnealused riiklikud meetmed kujutavad endast riigiabi, ei ole ta kohustatud teatama, et tal puudub pädevus, ega kohtulikku arutamist peatama seniks, kuni komisjon võtab seisukoha kõnealuste meetmete iseloomu kohta. Et otsustada, kas nendest meetmetest oleks tulnud komisjonile teatada, võib liikmesriigi kohtul olla vaja tõlgendada ja kohaldada abi mõistet. Kahtluse korral võib ta komisjonilt selgitusi küsida. Peale selle võib ta vastavalt EÜ asutamislepingu artikli 177 teisele ja kolmandale lõigule esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse või peab seda tegema. Komisjoniga konsulteerimise või Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamise puhul tuleb tal hinnata, kui suur on vajadus võtta lõpliku otsuse tegemiseni ajutisi meetmeid, nt peatada üksikisikute õiguste kaitse tagamiseks asjaomased meetmed.

2. Avalik-õigusliku ettevõtte poolt oma eraõiguslikele ja piiramata konkurentsiga alal tegutsevatele tüdarettevõtetele pakutav logistiline ja ärialane abi võib endast kujutada riigiabi EÜ asutamislepingu artikli 92 tähenduses, kui selle eest võetav tasu on madalam kui see, mida võetaks normaalses turutingimustes.

3. Liikmesriigi kohus, kellelt taotletakse abi tagastamise määruse andmist, võib selle taotluse rahuldada, kui ta tuvastab, et abist komisjonile ei teatatud, välja arvatud erakorralistel asjaoludel, kui tagastamine oleks asjakohatu.

4. Abi saajal, kes ei tõenda, et abist on vastavalt asutamislepingu artikli 93 lõikele 3 komisjonile teatatud, ei teki vastutust pelgalt ühenduse õiguse alusel.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Puissochet

Hirsch

Mancini

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 11. juulil 1996 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias